

Pohjoismainen hyvinvointimalli koronapandemiassa ja pandemian jälkeen

Sosiaalipolittinen näkökulma

Heikki Hiilamo

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Hyvinvointia turvaavat instituutiot

Perhe

Julkinen valta (valtio)

Markkinat (yksityiset vakuutukset)

3. sektori (järjestöt)

Kolme hyvinvointivalttioiden perustyyppiä

Anglo-Amerikkalainen malli (liberaali)

Keski-Eurooppalainen malli
(konservatiivinen)

Pohjoismainen malli
(sosiaalidemokraattinen)

Hyvinvointivaltion tehtävät

Sosiaalisten riskien kantaminen yhdessä -> solidaarisuus

Markkinoiden sääntely julkisten instituutioiden avulla

Sosiaalisten oikeuksien toteuttaminen siirtämällä vastuuta perheeltä julkiselle vallalle

Pohjoismaissa keskeisessä osassa julkiset palvelut ja tulonsiirrot

Hyvinvointivaltio: Kannetaan yhdessä sosiaalisia riskejä

”Vanhat” riskit: työttömyys, sairaus, työkyvyttömyys, vanhuus, lapsen syntymä, huoltajan menetys

”Uudet riskit”: ylivelkaantuminen, alhainen koulutus, syrjäytyminen, yksinäisyys

Riskien ”häkittäminen”

Sairastuminen/vammautuminen -> sairauspäivärahat, kuntoutusetuudet

Työttömyys/lomautus/palkan alennus -> työttömyysturva

Eläkkeelle jääminen -> eläketurva

Pienten lasten hoito -> vanhempainvapaat, päivähoito (kotihoidon tuki)

Riippuvuus alkoholiin -> päihdepalvelut

Sosiaalisten mahdollisuudet

Jokaisella sosiaalisella riskillä on
vastinparina joku positiivinen muutos
eli myönteinen siirtyä

Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka

Hyvinvointivaltiossa ei ole kysymys vain sosiaalisten riskien välttämisestä, vaan myönteisistä elämänmuutoksista

Tai vielä yksinkertaisemmin pahoinvoinnin välttämisen sijaan hyvinvoinnin edistämisestä

Haasteena myönteisten siirtymien turvaaminen entistä haastavimmissa olosuhteissa

Miten hyvin pohjoismainen hyvinvointivaltio onnistui pandemian aikana?

t

Koronapandemia epäjatkuvuuskohtana

1

Epäjatkuvuus suhteessa menneisyyteen: miten paljon on mahdollista palata aikaisempaan normaaliin?

2

Epäjatkuvuus suhteessa tulevaisuuteen: kauanko pandemia kestää?

Vertailu toteutumattomaan vaihtoehtoon

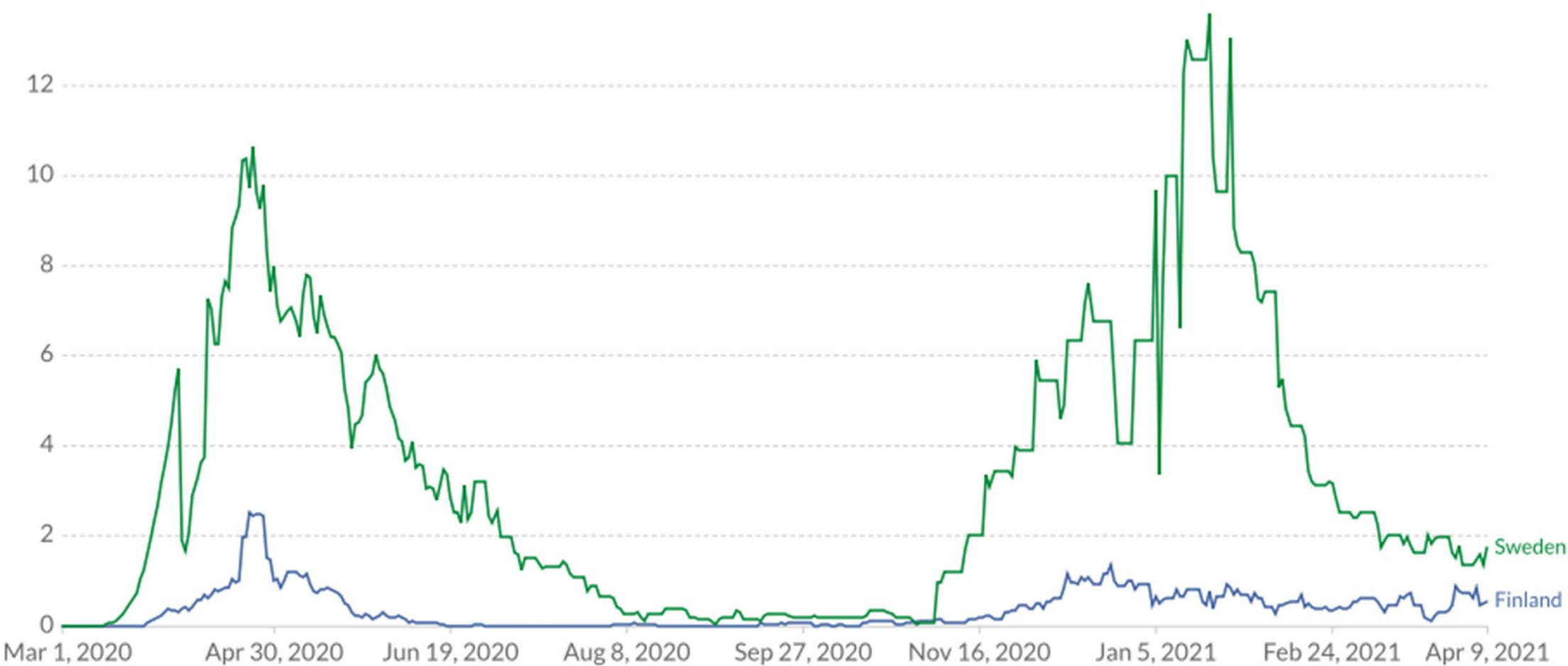
- Paljonko palon sammuttaminen maksoi verrattuna siihen, että kylän olisi annettu palaa?
- Olennaisinta ei ole laskea – ilman vertailukohtaa -- paljonko epidemian hidastamisesta on maksettu
- Tärkein kysymys: millainen ”hintä” epidemiasta olisi koitunut tähän mennessä, jos sitä ei olisi yritetty hillitä?
- Mistä löytyy kontrafaktuaali? Esimerkkinä Ruotsi (14 790) vs. Suomi (1059)

Daily new confirmed COVID-19 deaths per million people

Shown is the rolling 7-day average. Limited testing and challenges in the attribution of the cause of death means that the number of confirmed deaths may not be an accurate count of the true number of deaths from COVID-19.

LINEAR

LOG

Source: Johns Hopkins University CSSE COVID-19 Data

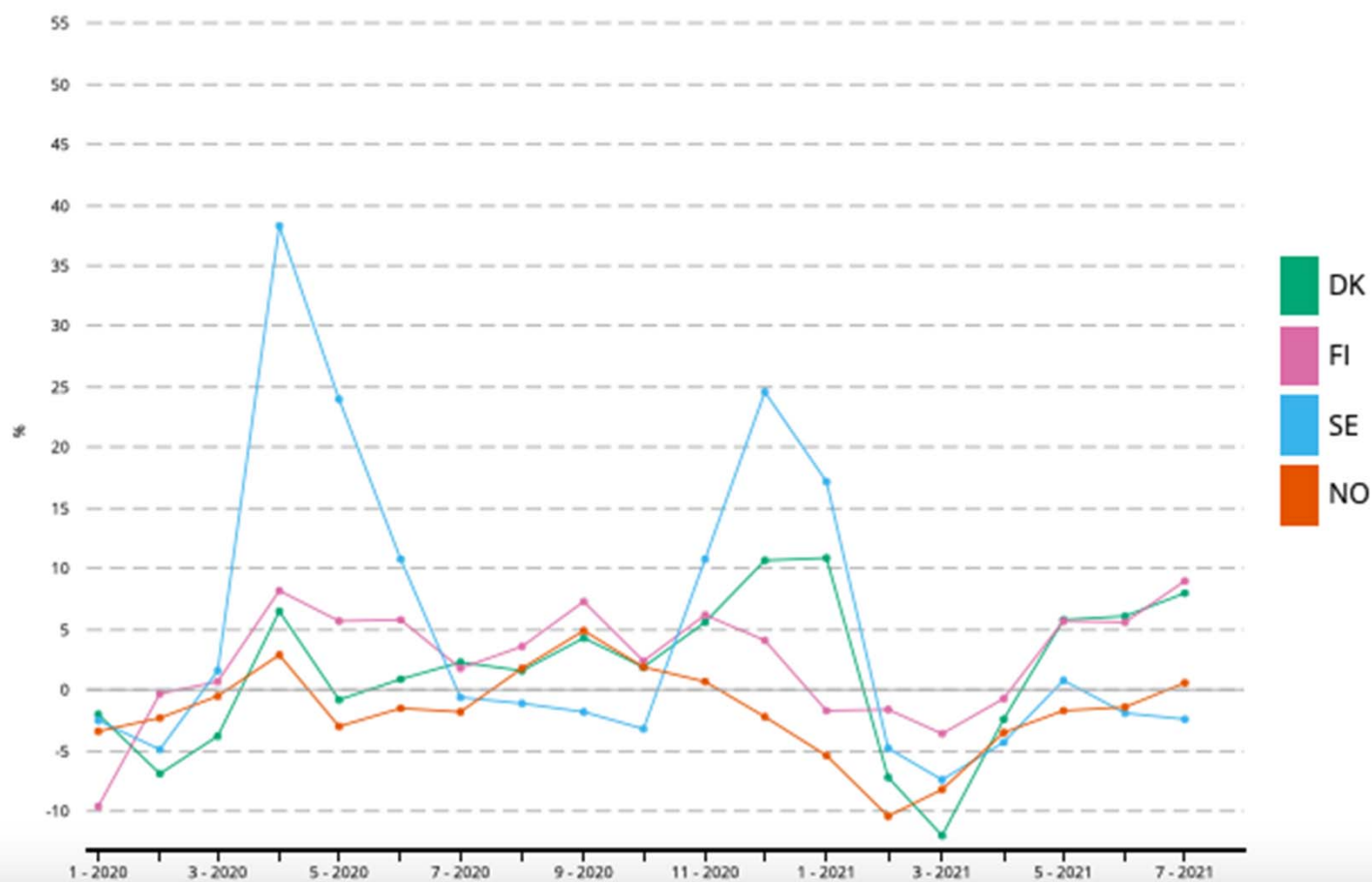
[Subscribe](#)

Monthly excess mortality

(% of additional deaths compared to average monthly deaths in 2016-2019)

4 items selected

COVID-19: Stringency Index

This is a composite measure based on nine response indicators including school c (100 = strictest). If policies vary at the subnational level, the index is shown as the response level of the strictest sub-region.

[+ Add country](#)

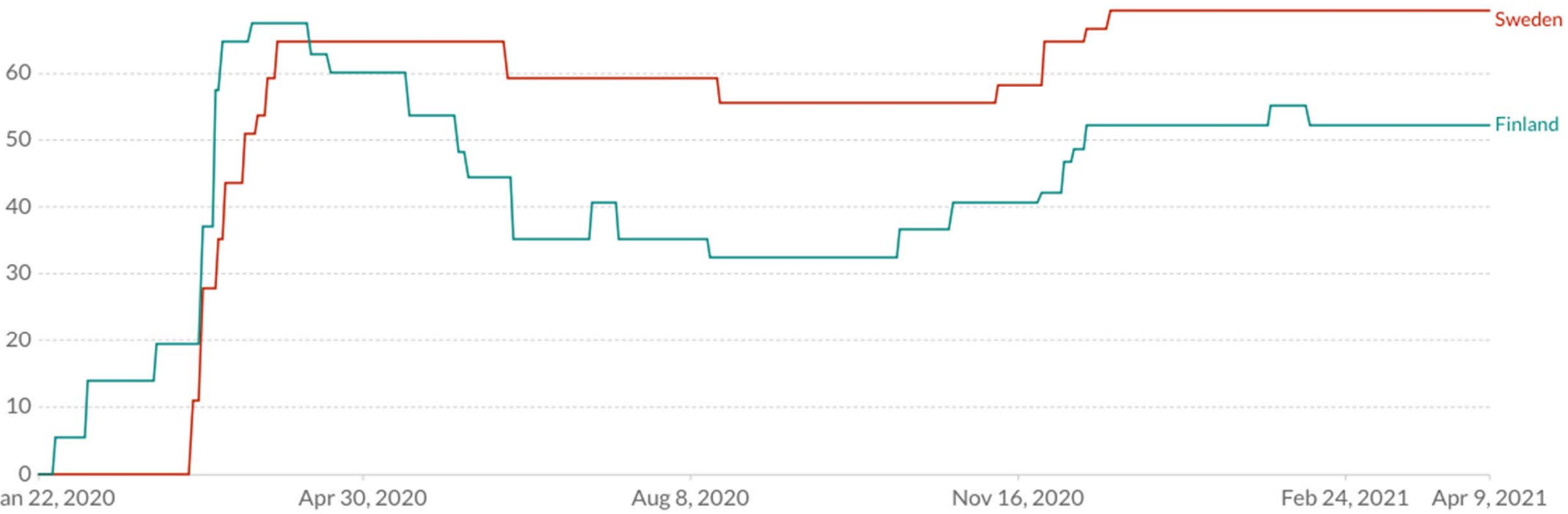
[STUDY](#)

[RESEARCH](#)

[EVENTS](#)

[ABOUT](#)

[PEOPLE](#)

Source: Hale, Angrist, Goldszmidt, Kira, Petherick, Phillips, Webster, Cameron-Blake, Hallas, Majumdar, and Tatlow (2021). "A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker)." Nature Human Behaviour. – Last updated 10 April, 05:00 (London time)

CC BY

4.10.2021

COVID-19: Stringency Index

This is a composite measure based on nine response indicators including school c
(100 = strictest). If policies vary at the subnational level, the index is shown as the response level of the strictest sub-region.

STUDY

RESEARCH

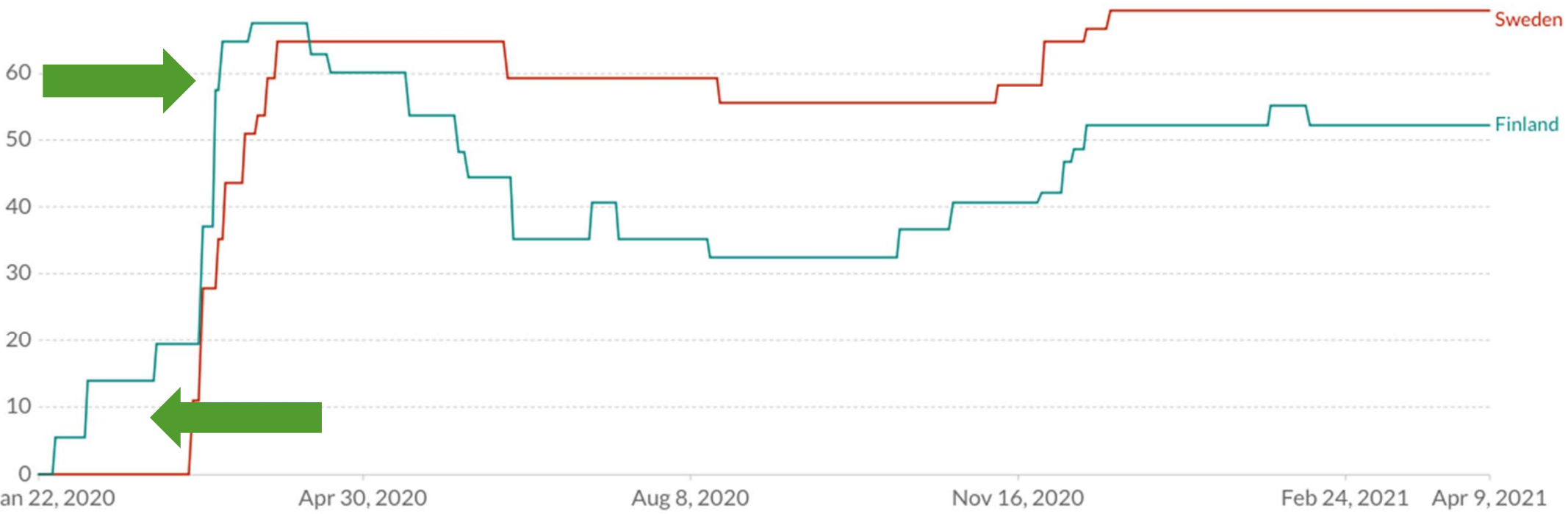
EVENTS

ABOUT

PEOPLE

+ Add country

Source: Hale, Angrist, Goldszmidt, Kira, Petherick, Phillips, Webster, Cameron-Blake, Hallas, Majumdar, and Tatlow (2021). "A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker)." Nature Human Behaviour. – Last updated 10 April, 05:00 (London time)

CC BY

4.10.2021

Pandemia kriisinä

- Ei vain talouskriisi, vaan pikemminkin luonnonkatastrofin tai sodan kaltainen moniulotteinen kriisi
- Vertaiskohdat 1990-luvun lamaan tai 2008 globaaliin talouskriisiin osin harhaanjohtavia
- Kriisin vaikutukset näkyvät terveyden lisäksi monilla muilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla
- Kaikki vaikutukset eivät yksinomaan negatiivisia -> keskiarvojen harha
- Toisaalta monet negatiiviset ilmiöt tulevat näkyviin vasta ajan kanssa (hidastettu tsunami)

Taloudelliset vaikutukset

- Rajoitustoimien taloudelliset vaikutukset jakautuneet hyvin epätasaisesti alueiden sekä ammattiryhmien välillä (myös ikäryhmien, tuloryhmien ja sukupuolten välillä)
- Taloudellisia vaikutuksia pehmennetty massivisella velanotolla - > maksutaakka siirretty tulevaisuuteen
- Pitkän aikavälin vaikutukset eri väestöryhmiin riippuvat muun muassa siitä, miten sopeutustoimet toteutetaan (menoleikkaukset vs. veronkorotukset)

Yhteiskunnalliset uudistukset

- Uudistusten tarve korostunut kun niiden valmistelu on hidastunut ja juurisyyt vakavoituneet
- Esimerkkinä väestön ikääntyminen

Näkymät yli kriisin

- Ei vain hoitovelka, vaan myös hoiva- ja sosiaalinen velka
- ”Hinta” näkyy vasta pidemmällä aikavälillä
- Tärkeä muistaa erityisesti niitä, joita kriisi koettelee eniten (keskiarvojen harha) ja niitä, joiden haitat ilmenevät vasta myöhemmin tai jatkuvat pitkään
- Ovatko suhtautuminen terveyteen muuttunut? Saako terveyden edistäminen tulevaisuudessa suuremman painoarvon?
- Miten arvot muuttuvat?

Tutkimus 13 OECD:n sosiaalipoliittisista koronatoimista vuonna 2020

- Tutkimusaineistona hallitusten, ministeriöiden ja parlamenttien tiedotteet ja asiakirjat sekä yliopistojen ja kansainvälisten järjestöjen ylläpitämät, ajantasaiset COVID-19-tietokannat, esim. Eurofoundin COVID-19 EU PolicyWatch-tietokanta ja International Social Security Associationin (ISSA) Coronavirus country measures -lista
- Aineistossa 208 sosiaalipoliittista tointa 13 maassa, ml. Islanti, Norja, Tanska, Ruotsi ja Suomi

Koronapandemiaan liittyvien sosiaalisten riskien lieventämiseen tähtäävät toimet

Työttömyys: Työttömyysturva (palkansaajille ja itsensä työllistäjille työn puutteen tai vähentymisen vuoksi maksettu korvaus, ei koske lomautusta/työn jakamista).

Sairaus: Sairausvakuutus (laajennus karenssitilanteisiin, helpotuksia tuen piiriin pääsemiseen kuten freelancerit, omavastuupäivien poisto/vähentäminen)

Eläkkeet (esimerkiksi oikeus nostaa etukäteen ansaittua/maksettua eläketurvaa, terveydenhuollon ammattilaisilla mahdollisuus yhdistää paremmin eläkettä ja palkkatuloa)

Lapsen syntymä: Lapsiperheiden tuet (esimerkiksi rahallinen tuki, ruokakupongit ja korvaus puuttuvasta kouluruokailusta, tähän myös oikeus hoitaa sairasta lasta kotona, lastenhoitokulujen korvaaminen, palvelusetelit päivähoitoon, yksinhuoltajien tuet)

Ihmisarvoisen elämän edellyttämä toimeentulo: Viimesijaiset tuet (esimerkiksi toimeentulotuen korotus, ts. muutos olemassa olevaan järjestelmään (vrt. suora tuki kotitalouksille), verorahoitteinen eli sosiaaliavustus

Koronapandemian takia uhkaavien sosiaalisten riskien ehkäisemiseen tähtäävät toimet (ennalta ehkäisevät toimet)

Yleinen tulojen pienentyminen: Suora tuki kotitalouksille (uusi rahana maksettava tukimuoto, kertaluonteinen tai pysyvä uusi tulonsiirto laajalle saajajoukolle, voi olla tarveharkintainen, voidaan maksaa myös verohyvityksenä/veronalennuksena esimerkiksi vapautus sosiaaliturvamaksuista, ei sisällä ruokakupongeja tai muita muutoin kuin rahalla maksettavia etuja)

Työllisyyden edistäminen (esimerkiksi palkan sivukulujen alennukset, työtekijöille ja työnantajille maksetut palkkatuet, sisältää myös lomautukset/työn jakamisen [esim. Kurzarbeit], muut työllistämisen edistämisen toimenpiteet, ei merkitä yritystukia esimerkiksi tuki ravintoloille)

Ylivelkaantumisen ehkäisy (esimerkiksi saatavien perintäkielto, korkokatot, lyhennysvapaat ajat, häätökielto, ei mahdollista katkaista sähköä tai puhelinta tai vettä maksamattomien laskujen vuoksi, lykkäys henkilöverojen maksuun)

Inhimillinen pääoma: opiskelijoiden tuet (opintolainojen lykkäys [merkitään myös ylivelkaantumisen ehkäisyyn], työnantaja voi lyhentää verovapaasti opintolainaa, tulorajojen muutokset)

Asumisen tukeminen (asumistukien parannukset, tuki vuokran maksuun, asuntolainojen helpotukset ml lyhennysten keskevtvkset)

Analyysikehikko

- Ensimmäisen asteen muutokset tasokorotuksia olemassa oleviin etuuksiin ja omavastuupäivien poistoja
- Toisen asteen muutokset laajennuksia, joiden myötä aiempaa suurempi väestönosa pääsi sosiaaliturvan piiriin.
- Kolmannen asteen muutokset kokonaan uusia toimia, jotka kohdistuivat merkittävälle väestönosalle

Muutokset työttömyysturvassa

- Työttömyysturvan saatavuuteen laajennuksia
- Eniten muutoksia työttömyysturvajärjestelmään
- Tyypillisiä ensimmäisen asteen muutoksia etuuksien tasokorotukset, omavastuuajan poistot ja työttömyysturvan jakson pidennykset.
- Pandemia-aikana esimerkiksi monet itsensä työllistäjät, freelancerit ja ylipäättään ennen työttömyysturvan ulkopuolelle jääneet ryhmät pääsivät etuuksien piiriin mm. Suomessa (yrittäjille työmarkkinatuki), Norjassa ja Tanskassa

Sairausvakuutuksen laajentaminen

- Ensimmäisen asteen muutoksia kaikissa Pohjoismaissa
- Suomessa väliaikainen epidemiatuki (karanteeni ja lapsen hoito), koronatauti määriteltiin ammattitaudiksi.
- Omavastuupäivien poisto ja etuuden korotukset Ruotsissa ja Norjassa, Ruotsissa poistettiin väliaikaisesti velvoite toimittaa lääkärintodistus työnantajalle
- Vahvistettiin itsensä työllistäjien oikeutta sairauspäivärahaan vahvistettiin (Islanti, Ruotsi, Tanska)

Lapsiperheiden etuudet

- Aikaisempaa helpompi tuen saatavuus lasten sairastumisen ennaltaehkäisemiseksi, etuusjaksojen pidennykset, tasokorotukset tulonmenetysten korvaaminen tilanteissa, joissa yksi tai molemmat vanhemmat hoitavat lapsiaan kotona pandemiatilanteen takia
- Suora tulonsiirto lapsiperheille Islannissa

Viimesijaiset tuet

- Muutoksia Suomessa, Norjassa ja Tanskassa
- Suomessa perustoimeentulotuen saajille myönnettiin väliaikaista epidemiakorvausta
- Aktiivisuusvelvoitteita helpotettiin Suomessa, Norjassa ja Tanskassa

Työllisyyden edistäminen mittavaa

- Lomautusjärjestelmiä (Suomi, Norja Tanska), palkkatukiohjelmia (Islanti) ja työajan lyhennysohjelmia, joiden avulla pyrittiin ennaltaehkäisemään irtisanomisia ja työttömyyttä sekä ylläpitämään työllisyyttä
- Etuuksien tasokorotuksia ja pidennyksiä sekä tuen piirin pääsemisen helpottamista
- Julkisen talouden kannalta mittavimmat toimet
- Suomessa toteutui vuonna 2020 määrällisesti eniten työllisyystoimia suhteessa verrokkimaihin

Opiskelijoiden tilannetta helpotettiin

- Opintolainalyhennysten lykkäyksiä ja maksuerien pienennyksiä Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa
- Norjassa ylimääräisiä opintolainoja. Osa lainoista muutettiin myöhemmin stipendiksi
- Norjassa, Tanskassa ja Islannissa opiskelu kesälukukaudella mahdollistettiin osittaisella työttömyysturvalla.
- Suomessa opiskelijoille Kelan opintotukea, vaikka opintosuorituksia ei pandemian vuoksi kertynyt opintotukeen oikeutettua määrää

Ylivelkaantumisen ehkäisy

- Suomessa kulutusluottoihin väliaikaisesti asetettu korkokatto (10 %) ja mainoskielto, ulosottomenettelyihin väliaikaiset muutokset
- Valtiojohtoisten asuntolainojen saamisen ehtoihin tehtiin myös muutoksia Ruotsissa ja Norjassa

Sosiaalipoliittiset koronatoimet 13 maassa v 2020

	1. asteen muutokset	2. asteen muutokset	3. asteen muutokset
Suomi	94 %	6 %	
Ruotsi	93 %	7 %	
Norja	92 %	8 %	
Tanska	77 %	15 %	8 %
Islanti	62 %	8 %	31 %
Iso-Britannia	69 %	23 %	8 %
Yhdysvallat	69 %	13 %	19 %
Alankomaat	82 %	18 %	
Saksa	67 %	20 %	13 %
Espanja	71 %	25 %	4 %
Italia	76 %	19 %	5 %
Etelä-Korea	84 %	11 %	5 %
Japani	53 %	12 %	35 %

Johtopäätökset

- Koronapandemia muutti sosiaalipolitiikkaa ainakin väliaikaisesti
- Pandemiaan liittyvät sosiaalipoliittiset toimet eivät olleet pelkästään reagointia jo toteutuneisiin riskeihin, vaan niiden avulla ennaltaehkäistiin uusien riskien toteutumista
- Pohjoismaissa vähemmän toisen ja kolmannen asteen muutoksia -> todistus pohjoismaisen mallin kestävyydestä kriisin aikana